

А.С. Фокін,
студ. III курсу, спеціальність “Право”,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики О.А. Чуваков

ЗРОСТАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК РЕЗУЛЬТАТ СІМЕЙНОГО НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ

Актуальність теми обумовлена, передусім, статистичними показниками, відповідно до яких можна судити о розмірах цієї проблеми. Так, за даними Генеральної прокуратури України у 2018 році неповнолітніми було скоєно 3980 кримінальних правопорушень [1]. З них 40,2% (1600 правопорушень) складають тяжкі та особливо тяжкі злочини. Із загальної кількості кримінальних правопорушень неповнолітніми дівчатами було скоєно 471 правопорушення, що складає майже 12%. Також, слід враховувати той факт, що значна частина неповнолітніх правопорушників становляться злочинцями у дорослому віці. Отже, аналіз особливостей сучасних проявів неповнолітньої злочинності є необхідною умовою протидії їй на сучасному етапі та в майбутньому.

Відповідно до чинного кримінального законодавства, “неповнолітня особа” – це фізична осудна особа у віці від 14 до 16 років. Безпосередньо у частині 2 статті 22 Кримінального кодексу України надано перелік злочинів, за скоєння яких неповнолітні несуть кримінальну відповідальність [2, ст. 22].

Дослідник І.Б. Медицький визначає такі особливості структури злочинності дітей: 1) більш вузьким є коло вчинених злочинів; 2) порівняно меншою є питома вага тяжких злочинів; 3) незначну частку становлять злочини, учинені з необережності; 4) майже не стосується злочинів у сфері економіки, службових злочинів тощо; 5) має переважно груповий характер; 6) досить високою є частка осіб, які вчинили злочин у стані алкогольного або наркотичного сп’яніння; 7) протягом останніх років відбулися істотні зміни в мотивації злочинної поведінки – корислива мотивація домінує в усіх складах злочинів [5, с. 119]. Отже, найбільшу кількість злочинів, які скоєні неповнолітніми, становлять злочини проти власності. Таким чином, у структурі злочинності

неповнолітніх переважають злочини корисливого та корисливо-на-сильницького спрямування.

Найбільш поширеною причиною появи у неповнолітніх антигромадських нахилів є негативна обстановка в сім'ї, її неправильний спосіб життя.

Ніщо не може зрівнятися за силою впливу в питаннях підготовки підлітків до особистого життя з тією величезною роллю, яку відіграє сім'я. Сімейне виховання зачіпає найпотаємніші, найінтимніші сторони життя підлітків, які не будуть зачіпатися в громадському вихованні. Сім'я виховує їх способом свого життя, тією духовно-моральною атмосферою, яка панує в ній.

Поняття “сімейне неблагополуччя” охоплює різні негативні характеристики сім'ї, дефекти її структурного, кількісного і вікового складу, сімейні стосунки, стосунки членів сім'ї з зовнішніми соціальними інститутами – школою, виробництвом, дозвільними, культурними та іншими установами. Також, поняття “сімейне неблагополуччя” має низку ознак, тому що є комплексним. Такими ознаками можуть бути, зокрема: відсутність повноти сім'ї (неповні сім'ї); моральні принципи членів родини знаходяться у занепадку; батьки не мають достатніх педагогічних знань, навичок виховання дітей, або їхні педагогічні знання є хибними тощо.

Неблагополучна сім'я – це сім'я, яка через об'єктивні або суб'єктивні причини втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній виникають несприятливі умови для виховання дитини. Відповідно до найбільш розповсюдженої класифікації до неблагополучних сімей належать: 1) Сім'ї, де батьки ведуть аморальний спосіб життя; 2) Сім'ї асоціальні; 3) Сім'ї конфліктні; 4) Сім'ї неповні; 5) Сім'ї, зовні благополучні; 6) Сім'ї соціального ризику.

Зазначу, що у літературі наводиться різна класифікація неблагополучних сімей. Заслуговує уваги класифікація Г.М. Миньковського, який поділяє всі сім'ї на види з тих підстав, що батьки: 1) не можуть, в силу тих чи інших обставин, або не вміють виховувати своїх дітей; 2) не хочуть виховувати своїх дітей, негативно впливають на них своєю поведінкою (аморальні сім'ї) [6, с. 10].

Підлітки у всьому слідують сімейних традицій, наслідують батьків. Звичай батьків, манери їх спілкування, рівень духовності, моральні орієнтації тривалий час сприймаються ними без критики (ще недо-ступною за віком) і стають звичною нормою ставлення до себе і оточуючих. Ось чому сімейне неблагополуччя є однією з основних причин, що визначають стан і динаміку злочинної поведінки неповнолітніх.

Занепад моральних принципів дорослих членів родини, хибні педагогічні дії батьків просліджують як основні елементи родинних негараздів. Також, слід враховувати вплив на розвиток особистості дітей деяких злочинів, що були скоєні відносно них. Такі суспільно небезпечні діяння, закріпленні у чинному Кримінальному кодексі, як: статті 150, 155 (ч. 2), 156, 303 (ч. 3 і 4), 304, 314 (ч. 3), 315 (ч. 2) та 324 [2], своєю жорстокістю та аморальністю залишають жахливий відбиток на психіці неповнолітнього. Особливо, коли ці злочини були скоєні його власними батьками.

Велике значення у подоланні злочинності неповнолітніх має розроблення оптимальної структури державних органів і громадських формувань, які покликані боротись із зазначеним негативним явищем.

Для успішного попередження правопорушень серед неповнолітніх необхідно для них і їхніх батьків зробити доступною всю існуючу інформацію з правових, соціальних, психологічних та інших аспектів злочинності молоді. Ця проблема може бути розв'язана шляхом організації спеціального інформаційного центру при соціальній службі для молоді.

Для досягнення ефективних результатів по боротьбі зі злочинністю неповнолітніх, необхідно застосовувати систему індивідуальних виховних заходів, повною мірою враховуючи вікові (фізичні) і психологічні особливості неповнолітніх правопорушників, оскільки у генезисі вчинюваних злочинів основна роль належить особистим якостям. Але психологічний механізм злочинної поведінки полягає не лише в особистих поглядах і потребах, а й в характері його відносин з групою взаємодіючих з ним осіб.

Також, велике значення для профілактики злочинності серед неповнолітніх має процесуальна діяльність судів, що здійснюють провадження у кримінальних справах. Ефективні правові заходи, які суди застосовують щодо неповнолітніх, можуть реально сприяти попередженню вчинення ними нових злочинів та виправленню підлітків. Здійснюючи правосуддя, суди повинні забезпечити захист гарантованих Конституцією України прав і свобод як підсудного неповнолітнього, так й інших учасників процесу [3].

Так, сім'я сьогодні опинилася в ситуації, коли відбулося катастрофічне зниження рівня її функціональних можливостей. Функціональною є сім'я, в якій всі її члени можуть найкращим чином використовувати свій потенціал, відчувають себе комфортно і мають здорові взаємини з членами сім'ї. Наслідком дисфункціонального стану сім'ї є дезадаптація і десоціалізація окремих членів або всієї групи, деформація, руйнування або повний розпад сімейної структури.

Неблагополучна обстановка в родині для більшості неповнолітніх, які вчинили злочини, стала однією з основних причин формування особистості з антигромадською спрямованістю.

Виходячи з цього, можна припустити і деякі способи вирішення проблеми злочинності неповнолітніх. Треба враховувати той факт, що значну роль у запобіганні злочинності неповнолітніх відіграють держава та суспільство. Тому, по-перше, необхідний активний догляд за такими сім'ями з боку соціальних служб. По-друге, необхідна комплексна програма перевиховання та психологічної реабілітації відносно таких неповнолітніх, для виправлення того стану їх поведінкової моделі, яку сформували їх батьки своєю жорстокістю та байдужістю, бо на цьому етапі розвитку особистості ще можливо усе виправити.

С цього приводу заслуговує на увагу позиція В.Д. Воднік, згідно якій для нейтралізації несприятливих умов у сім'ї, їх пагубного впливу на криміналізацію неповнолітніх в Україні потрібна державна програма подолання всіх видів сімейного неблагополуччя [4, с.233-241].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=104402
2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0082700-03>
4. Воднік В.Д. Розвиток особи неповнолітнього правопорушника в умовах сімейного неблагополуччя. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2012. №4 (14). С. 233–241.
5. Медицький І.Б. Запобігання злочинності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Івано-Франківськ, 2008. 220 с.
6. Миньковский Г.М. Динамика и причины основных отклонений в поведении несовершеннолетних. Москва, 1968. 89 с.
7. Ювенальна юстиція: навч. посіб. / А.І. Гусєв, Ю.Б. Костова, Н.М. Крестовська та ін.; під ред. Н.М. Крестовської. Одеса, 2006. 243 с.